

YAHUDİ VE IRAKLI KÜRT İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL ANALİZİ ¹

Serkan YENAL

Dr., Bağımsız Araştırmacı
Dr., *Independent Researcher*
<https://orcid.org/0000-0002-8188-5095>
<serkanyenal@gmail.com>

Makale Türü: Hakemli Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 03.01.2018, Kabul Tarihi:30.06.2018

Öz: Yahudi tarihi; göç, savaşlar, işgal, mücadele, yıkım ve yeniden inşa ile şekillenmiştir. İsrail 1948'de kurulduğunda, Arap olmayan topluluklara ve ülkelere yönelik yakın bir siyaset yürütmüştür. Iraklı Kürtlere yönelik ilgilerinin de bu şekilde başladığı düşünülebilecekse de aslında ilişkileri çok öncelere dayanmaktadır. Bu çalışmada Yahudilerin Iraklı Kürtlerle olan ilişkilerinin kısa geçmişi verildikten sonra, günümüzde İsrail'in Kürt politikası değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yahudi-Kürt ilişkileri, Arap, Siyasi Tarih, İsrail, Irak

A HISTORICAL ANALYSIS OF THE RELATIONS OF JEWS AND IRAQI KURDS

Abstract: Jewish history has been shaped with migration, wars, occupation, struggle, destruction and reconstruction. When Israel was founded in 1948, it carried out a close politics towards non-Arab communities and countries. Although it may be thought that the interest of the Iraqi Kurt began this way, in fact the relations are based on very high precedence. In this study, Israel's Kurdish policy will be evaluated today after a brief history of Jewish relations with Iraqi Kurds.

Keywords: Jewish-Kurdish Relations, Arabs, Political History, Israel, Iraq

1. İsrail Devleti Öncesi Durum ve Irak Yahudileri

Yahudilerin, bugünkü Irak topraklarına yerleşmesi ve Yahudiliğin buraya yayılması konusu, antik çağlara kadar götürülebilmektedir. İncil'de anlatıldığı kadarıyla, İsrail Krallığının İsa'dan önce 722'de Asur Kralı 3. Salmanzar tarafından yenilgiye uğratılması sonrasında, bir kısım Yahudi, Med Ülkesi ve

¹ Bu makale *Birinci Uluslararası İsrail ve Yahudilik Çalışmaları Konferansı 2017*'de (Konya, 16-17 Aralık 2017) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Mezopotamya'ya yerleştirilmiştir. Medler ile işbirliği yapan 2. Nebukadnezar (Buhtunnasr)² ise, Asurluları yenmiş ve pek çok Yahudi'yi Babil ve çevresine yerleştirmiştir. İlerleyen dönemde, Ermeni Kralı II. Tigran'ın (Dikran) MÖ 83-71 yılları arasında Filistin'i işgali sırasında, pek çok Yahudi Kuzey Mezopotamya'ya yerleştirilmiştir. Bu süreç boyunca Hahamların misyonerlik faaliyetleri sebebiyle Yahudilik, bölgede yerel halklar arasında hızla yayılmış ve geniş bir kitle tarafından kabul edilmiştir. Bu bölgedeki Yahudiler, İsrail Devleti kurulana dek varlıklarını sürdürmüştür (Minasian, 2007: 16-17). Buraya kadar anlatılanlara bakıldığında, bölgedeki Yahudiliğin 3 bin yıla yakın bir süredir var olduğunu görmek mümkündür. Bölgede pek çok devletin hüküm sürmesine, birçok uygarlığın yıkılıp yeniden kurulmasına rağmen, bu bölgedeki toplulukların halen varlıklarını sürdürmeleri dikkat çekicidir. Bununla birlikte, bölgenin karmaşık etnik yapısı gereği, bütün yerel halkların birbirleriyle iletişimde olduğunu ve etkilendiklerini ifade etmek mümkündür.

İlerleyen süreçte, Yunan, Roma, Selçuklu, Sasani idaresinde geçen yüzyıllar boyunca, Irak Yahudileri, kendi benliklerini korumayı başarmışlardır. Bu dönem boyunca pek çok mücadele ve çatışmaya sahne olan Filistin'de yok olma tehlikesi altındaki Yahudilerin durumu dikkate alındığında, diasporadaki Yahudiler, Yahudiliğin ve Yahudi hayat tarzının devamı için çok önemli hale gelmişlerdir (Rejwan, 2004: 211).

Yeni Çağda Kürtler ve Irak'taki Yahudiler arasındaki yakın ilişkiler, 16. yüzyılın sonu ve 17. yüzyılın başı olarak ifade edilen dönemde, birkaç Kürt aşiretinin Şah Abbas tarafından, İran sınırını korumak üzere Horasan bölgesine yerleştirilmesinde de görülmektedir. Bu dönemde bölgede bulunan Yahudiler de bu aşiretlerle birlikte bölgeye yerleştirilmiş ve birlikte yaşamaya başlamıştır (Minasian, 2007: 17-18).

Bölgenin Osmanlı hâkimiyetinde kaldığı süre boyunca, geleneksel Osmanlı politikası gereği, Yahudilerin sosyal ve dini yaşantısına dokunulmamış, bölge büyük bir baskıya maruz kalmamış, böylece bu dönemde de benliklerini korumalarına imkân tanınmıştır.

Irak Kürtleri ile İsrail arasında, tarihi sürecin getirdiği stratejik işbirliği dışında, bazı tarihsel bağların da bulunduğu ifade edilmektedir (Özdağ, 1999: 225). Antik dönemde başlayan ve pek çok Yahudi'nin, şu andaki Kürtlerin yaşadıkları bölgelere yerleşmesi ile sonuçlanan süreçte, Yahudiler doğal olarak bölge halkları ile yoğun iletişime geçmiştir. Bu noktada, bölgede yerleşik Kürtlerle de iletişim kurmuş olmaları muhtemeldir. Ayrıca bu etkileşim neticesinde, Yahudiliğin de bölge halkları arasında benimsendiği ifade edilebilecektir.

² Detaylı bilgi için bkz. Ömer Faruk Harman, "Buhtunnasr", DİA, VI, İstanbul, 1992, s. 380-381.

Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasını izleyen süreçte Iraklı Kürtler, hem İngiliz politikalarının kıskırtmaları hem de Wilson ilkelerinde yer alan, self-determinasyon ilkesinin kendilerinde oluşturduğu duygu ve düşüncelerle, aşiret temeline dayalı ancak ulusal talepler içeren, ayrı bir devlet olmak amacıyla bir hareket başlatmıştı. Bu süreçte aşiret temeline dayalı politikaları, belirsiz hedefleri ve amaçlarına ulaşmada yabancı devletlerden aldıkları desteklere bağımlı kalmaları, silahlı mücadele ve ayaklanmayı temel yöntem olarak belirlemeleri hareketin temel özellikleri olarak belirdi. Kürt hareketi, bünyesinde barındırdığı farklı görüşler ve aşiret yapısı sebebiyle dağınık vaziyette sürdürülmüştü (Kurubaş, 2003: 21).

Iraklı Kürtler, Irak'ın Osmanlı'dan ayrıldığı 1922'den itibaren Bağdat rejimini uğraştırmış ve merkezi yönetimle çatışmalar her dönemde var olmuştur. Bu süreçte büyük güçler kadar bölge devletleri de Kürtleri kullanarak Irak'ı baskı altına tutma politikası gütmüştür. Bu doğrultuda İsrail, İran ve Suriye, Iraklı Kürtlere yönelik politikalar geliştirmiştir (Erdemli, 2000: 221). Bu devletler Kürtler konusunda tek tarafı politikalar geliştirdiği gibi zaman zaman da ittifaklar halinde politikalar üretmiştir.

1897'de toplanan 1. Dünya Siyonist Kongresinde, Siyonizm'in kurucusu Theodore Herzl, "Nil'den Fırat'a İsrail Devleti" hedefini işaret etmişti ve bu hedef doğrultusunda Kürtlerle de temas kurmuştu. Herzl, Kürtleri çok önemli görmekte ve iletişimin sürdürülmesi gerekliliğine inanmaktaydı (Söylemez [web], 2003). Bu amaçla Yahudiler ve Kürtler arasındaki en önemli ilişki, 1930'lu yıllarda Yahudi terör örgütü HAGANAH üyesi, Reuven Şiloah (Zoslanski) tarafından kuruldu. Ben Gurion tarafından görevlendirilen ve ilerde İsrail gizli servisi MOSSAD'ın başına geçecek olan Şiloah, Orta Doğu'nun siyasi ve demografik yapısını incelemek, potansiyel tehditler ve ittifak yapılabilecek kişi ve gruplar hakkında bilgi toplamakla görevlendirilmişti. Bu görevi sırasında Irak'ı gezmiş ve Irak'ın kuzeyindeki dağlık bölgede Kürtlerle tanışma fırsatı bulmuştu. Şiloah, Arap olmayan ve Araplarla sorunları bulunan bu grupla ittifakın, İsrail Devleti için çok önemli olabileceği sonucuna varmış ve bu yönde planlar hazırlamıştı (Eroğlu, 2003: 81-82).

Şiloah çalışmaları ile bir ajanlar ağı oluşturmuş ve Irak'ın dağlık ve Kürt nüfusunun yaşadığı bölgelerinde bağlantılar edinmişti. Bu bağlantıları, Iraklı Yahudilerin Filistin'e, Irak'ın kuzeyinden, Türkiye ve İran yolu ile götürülerek yerleştirilmesi için çok faydalı olmuştu (Minasian, 2007: 22).

Bu dönemde, Irak Kürtleri arasındaki milliyetçi hareket içinde Barzani Aşireti sivrilmeye başladı. Irak Kürtleri, aşiretler halinde örgütlenmiş iki ayrı siyasal görüş etrafında kümelenmeye başladı. Dağlık kesimde yaşayan Kürtler, aşiretler halinde Kürt milliyetçiliği ve kendi sahip oldukları topraklar üzerindeki egemenlik hakları için mücadele etmekte ve düzensiz bir görünüm arz etmekteydi. Şehirdeki Kürtler ise, dağlık kesimde yaşayan Kürtlerin aşiret

biçimindeki yaşantısını kabul etmiyor; Kürt milliyetçiliğine odaklanmayı ve Kürtlerin self-determinasyon hakkına sahip olmasını istiyorlardı. İki görüşün de ortak noktası Irak merkezi yönetimine karşı olmalarıydı. Bu ortam içinde iki görüşü de birleştiren Molla Mustafa Barzani, Kürt Demokrat Partisini (Sonradan Kürdistan Demokrat Partisine dönüşmüştür) 16 Ağustos 1946'da kurdu (Stansfield, 2006: 2-3). Bu tarihten sonra Barzani aşireti Irak'ta Kürt isyanları ve ayrılıkçı hareketlerin liderliğini üstlenmiştir.

Yahudilerin (Yahudi Kürtler dâhil) Irak'ın kuzeyinde yaşadıkları bölgelerden Filistin'e göç etme süreci de 16. yüzyılda başlamıştır. Ondaki sonraki üç yüzyıl boyunca herhangi bir göç bilgisi kaydedilmemiştir. Daha sonra ise 1900-1926 arasında 1.900, 1935'te ise 2.500 Yahudi Filistin'e göç etmiştir (Brauer, 1993: 17).

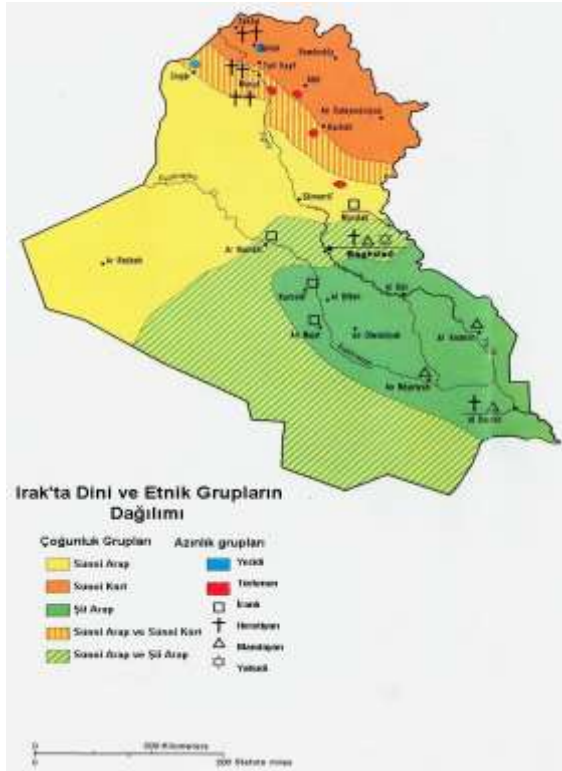
Sayıları 1988 rakamlarına göre 180.000 olduğu düşünülen bu topluluğun büyük bölümü, İsrail Devleti kurulduktan sonra İsrail'e göç etmiştir (Özdağ, 1999: 225). 1949-1952 yılları arasında, "Ezra ve Nehemiah Operasyonları" ile gerçekleştirilen bu göçle birlikte yaklaşık 100.000 kişinin göç ettirildiği belirtilmektedir (Farrell, 2008: 2). Bu topluluğun, İsrail'e götürülmesinde, Yahudilerin tarihi vatanına dönme ülküsü ile birlikte İsrail'in kurulması ile artan Arap-İsrail gerginliği ve akabinde gelişen Arap-İsrail savaşları ile birlikte, Iraklı Yahudilerin de baskı altında kalması ve hayatlarının tehlikede olmasının da etkili olduğu ifade edilebilecektir.

2. İsrail Devletinin Kurulması Sonrasında Yahudi-Kürt İlişkileri

İsrail Devleti kurulmadan önceki gelişmeler dikkate alındığında İsrail Devletinin kurulduktan sonra, Arapların bir kısmıyla sorun yaşayacağı ve hatta bu sorunların çatışmaya yol açacağını tahmin etmek zor değildi. Zira İsrail, Arap Devletleri ile kuşatılmış bir coğrafyada kurulmuş ve bu durum da kendisinde adeta bir paranoya yaratmıştır. İsrail bu politik psikoloji içinde, Arap olmayan ya da Araplara muhalif devlet ve topluluklarla iletişim kurma ve ittifak yapma politikasını geliştirmiş; bu politikayı da bölge içinde dengelerin değiştiği 1979'a dek sürdürmüştür (Özdağ, 1999: 224-225). İsrail'in bu politikası, "Çevre Stratejisi (*Periphery Strategy*)" olarak adlandırılmıştır. Nitekim İsrail'in Türkiye ile ilişkileri ve Şah Dönemindeki İsrail-İran ilişkileri, bu doğrultuda değerlendirilebilecektir.

İsrail Irak'ı, İsrail'e karşı düşmanca yaklaşımı sebebiyle her dönemde tehlikeli bir ülke olarak görmüş, bu amaçla gerek Arap-İsrail çatışmasında bir müttefik arayışı içinde olması gerekse Irak'tan doğrudan tehdit algılaması sebebiyle, Irak'ı zayıflatmak üzerine politikalar geliştirmiştir. Bu politika doğrultusunda Irak'ın karmaşık ve provokasyona açık yapısından faydalanarak, Irak'ı kendi iç sorunları ile meşgul etmek en önemli İsrail stratejileri arasında yer almıştır. Aşağıdaki Irak'ın etnik yapısını gösteren

haritada da Irak'ın ne derecede karmaşık ve tahrike açık bir etnik yapıya sahip olduğu görülmektedir (Şekil-6).

Şekil-1: Irak'ta Dini ve Etnik Grupların Dağılımı
(Rollins Üniversitesi Resmi İnternet Sitesi [web], 2011).

Haritadan da anlaşılacağı üzere Irak'ta çoğunluk kesimi oluşturan topluluklar Araplar ve Kürtlerdir. Bununla birlikte, iki grup arasında farklı mezheplere mensup topluluklar da bulunmaktadır; bu farklılıklar sebebiyle ayrı birer etnik grup biçiminde örgütlenilmektedir. Bu gruplar tarihsel süreç içinde asimile olmamışlar ve kendi benliklerini sürdürmüşlerdir. Nitekim aynı özelliklere sahip toplulukların genelde aynı coğrafyada yaşamayı tercih ettiği, gruplar arasında kaynaşmanın ve bir arada yaşamanın yalnızca belirli bölgelerde gerçekleştiğini ifade etmek mümkündür.

Haritada da görülebileceği üzere; Iraklı Yahudilerin, günümüzde sadece Bağdat çevresinde yaşadığını ve yerleşimlerinin küçük olması dolayısıyla çok küçük bir nüfusa sahip olduklarını ifade etmek mümkündür.

1958'de İngiliz yanlısı monarşinin General Kerim Abdül Kasım'ın önderliğinde devrilmesiyle birlikte, İsrail açısından doğu kanadı, tehdit halini almıştır. İlerleyen dönemde, Suriye'de (1963) ve Irak'da (1968) Baas Partisinin iktidara gelmesi ve bu iki rejimin Mısır'la "Üçlü Birlik Antlaşmasını" imzalaması üzerine İsrail'in stratejisi, Kürtleri kullanarak, Irak'taki rejimi zayıflatmaya çalışmak olmuştur (Erdemli, 2000: 220-221).

Kasım, iktidara sahip olduğunda, SSCB'de sürgünde bulunan Molla Mustafa Barzani'yi Irak'a davet etmiş ve bu davetle birlikte, Merkezi hükümetle Kürtler arasında bir barış havası hâkim olmuştur. Bununla birlikte kısa süre sonra bu olumlu hava dağılarak, iki grup arasında daha kanlı çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Çatışmalar bazen de Barzani Aşiretinin sahip olduğu güçlerle Hükümet yanlısı Kürt aşiretler arasında yaşanmıştır. Bu süreçte Kasım güçlerinin, bir yıl içinde (1958-1959) 500 Kürt köyünü yok ettiği, 80.000 kişiyi evsiz bıraktığı ifade edilmektedir (Cooley, 2005: 81). Bu rakamlar, Irak Merkezi hükümeti ile Kürtler arasındaki sorunun hafife alınamayacak kadar büyük olduğunu göstermektedir.

Bu süreçte İsrail, Iraklı Kürtlerin merkezi hükümete karşı mücadelelerinde temel destek unsuru olmuştur. İsrail'in bu desteği, silah sağlama ve Kürtlerin eğitimini gerçekleştirme biçiminde gerçekleştirilmiştir. Pek çok durumda, İsrail ajanları ve özel kuvvetleri, Irak'ın kuzeyinde örgütlenerek örtülü operasyonlar gerçekleştirmiştir (Minasian, 2007: 22). Bu durum İsrail açısından Kürtlerin önemini artırmış; Kürtler İsrail politikalarında önemli yer edinmiştir.

Irak Kürtleri, 1961'de Kasım rejiminin sert ve asimilasyona yönelik politikaları sonucunda Barzani Aşireti liderliğinde ayaklandı. İniş ve çıkışlarla 1975'e kadar süren bu ayaklanmanın, dış ülkelerde geniş yankıları oldu. Bölgede çıkarları olan ve nüfuz elde etmek, Irak'ı kontrol altına almak isteyen; ABD, İran ve İsrail gibi güçler bu ayaklanmada Kürtlere destek sağladılar (Eroğlu, 2004: 82). İsrail, Irak'tan tehdit algısı sebebiyle, rejim muhalifi Kürtlerin, önemli bir koz olduğunu çok öncelerde fark etmişti bu anlamda ayaklanan Kürtlerle de ilk temas kuran devlet olmuştur. İran ve ABD ise, konjonktürel olarak Kürt ayaklanmasına çıkarları doğrultusunda destek vermiş ve bu ayaklanmanın 1975'e kadar sürmesinde pay sahibi olmuşlardır. Ayrıca Kürtlerle işbirliği konusunda İran-ABD ve İsrail'in dönem dönem birlikte hareket ettiğini de ifade etmek mümkündür.

Ayaklanan lider Molla Mustafa Barzani ile İsrail arasındaki ilk temas 1963 yazında İran İstihbarat Teşkilatı "SAVAK" aracılığı ile gerçekleşti. MOSSAD ve SAVAK, İsrail'in Iraklı Kürtlere silah yardımıyla bulunması konusunda anlaşmış İran desteği ile bu yardım gerçekleştirilmiştir (Baram, 1996: 149).

İsrail ve Iraklı Kürtler arasında en önemli temas; 1964'te Şimon Peres'in Savunma Bakan Yardımcısı olduğu dönemde gerçekleşmiştir. Peres ile 1940 ve 50'lerde İsrail ile teması olan Dr. Ali Bedirhan görüşmüştür. Bu görüşmede

bir grup peşmergenin İsrail'de eğitim alması için anlaşma sağlanmış ve 1965'te Merved (Halı) Operasyonu ile bu peşmergeler 3 ay süreliğine İsrail'e getirilerek burada eğitim görmüştür. Yine üç askeri istihbaratçı, Irak'ın kuzeyine giderek peşmergeleri eğitmeye başlamıştır. (Özdağ, 1999: 225). Başbakan Levi Eshkol, Kürt liderleriyle bir araya gelmiş ve 1967 savaşı sırasında, İsrail'in desteğini alan Kürtler, Bağdat yönetimine karşı saldırılar düzenlemiş aynı zamanda Irak ordusunun diğer Araplara yardımını önlemiştir (Üstel, (web) 2015).

Kürtlerle ilişkileri, İsrail'e Irak ordusu hakkında birinci elden istihbarat da sağlıyordu. Bu istihbarat sayesinde İsrail'in Irak ordusu hakkında önemli bilgilere erişmesi mümkün olmuştu. 1967 Savaşı öncesinde, MOSSAD'ın en önemli başarılarından biri olarak nitelendirilen; pilotu ile birlikte bir Mig uçağının kaçırılması eyleminin, bu istihbaratlar sayesinde gerçekleştirildiği iddia edilmiştir (Black ve Morris, 1991: 185). Uçak kaçırma eylemi, Körfez'de güç dengelerini değiştirebilecek bir hamleydi. Zira bu eylem sayesinde Mig uçakları üzerinde detaylı inceleme fırsatı bulan İsrail ve ABD'li yetkililer, savunma teknolojilerini buna göre planlama fırsatı elde etmiş ve bu uçakları elinde bulunduran ülkelere karşı önemli bir avantaj sağlamıştır.

Gizli şekilde yürütülen İsrail-Kürt ilişkileri süresince, Molla Mustafa Barzani'nin İsrail'e pek çok kez gittiği ifade edilmektedir. Bu seyahatleri esnasında, Siyonizm ve sosyalizmin birleşimi ile oluşturulan felsefi Kibbutzim turlarına katıldığı, gazete editörleri ve aralarında Menachem Begin'in de yer aldığı politikacılarla bir araya geldiği ve bu ilişkilerin tamamen gizli tutulduğu söylenmektedir. Yine bu dönemde, MOSSAD ve SAVAK'ın, Barzani idaresindeki Kürtlere, "Parastin" adı verilen bir Kürt istihbarat Teşkilatı oluşturulmasında destek verdiği belirtilmektedir (Cooley, 2005: 83).

İsrail'in isyancı Kürtlere, teknik destek dışında 500.000 dolarlık bir mali yardım sunduğu ve bunu da İsrail'in gösterdiği hedeflere saldırıda bulunmak şartı ile gerçekleştirdiği iddia edilmiştir (Özdağ, 1999: 226). Buna göre İsrail, Irak hakkında aldığı istihbari bilgiler karşılığında, Iraklı Kürtlere lojistik destek ve eğitim vermekle yetinmemiş ayrıca onlara maddi yardımda da bulunarak, adeta bir taşeron olarak kullanmış; Irak ordusunu yıpratmaya ve stratejik hedeflerin vurulmasına yönelik saldırılarda bulunmasını istemiştir.

Irak ve İran arasında 1975'de imzalanan Cezayir Antlaşması ile İran, Şatt'ül Arab Nehri'nin eşit kullanılması karşılığında; sınırlarını kapatmayı ve Kürtlere verdiği desteği kesmeyi taahhüt etmiştir. Böylece, Kürtlerin İsrail'den yardım alma imkânı kalmamış ve İsrail-Kürt ilişkilerinin etkin biçimde sürdürülmesi imkânı azalmıştır (Bölme [web], 2008).

Cezayir Antlaşması sonrasında Irak Kürtleri, gelen yardımların kesilmesi nedeniyle Irak merkezi yönetimine karşı savunmasız kalmış ve KDP hareketi, Saddam Hüseyin'in isyanı bastırmak üzerine gerçekleştirdiği saldırıyla birlikte

ağır kayıplar vererek isyana son vermek zorunda kalmıştır. Bu olay sonrasında KDP lideri Mustafa Barzani, İran'a sürülmüş ve orada ölmüştür. Ardından Kürtler arasındaki birlik sona ermiş ve 1960'lardan beri KDP'ye karşı örgütlenen Celal Talabani liderliğinde Kürdistan Yurtseverler Birliği Partisi (KYB) kurulmuştur (Stansfield, 2006: 5). Bu dönemden sonra Kürt hareketi kendi içinde bölünmüş, Irak merkezi yönetimine karşı mücadeleden ziyade kendi içinde liderlik mücadelesine başlamıştır.

1979'da İran İslam Devrimi gerçekleştiğinde İsrail'i düşman ilan eden yeni rejimle birlikte, İsrail ve İran arasında Irak Kürtleri ile beraber sürdürülen stratejik işbirliği de sona ermiştir. Bu sebeple İsrail'in Iraklı Kürtlerle olan bağlantısı da kesilmiş ve işbirliği imkânları kısıtlanmıştır. Buna rağmen İsrail'in Iraklı Kürtleri her zaman irtibata geçilebilecek bir müttefik olarak gördüğü ve bu sebeple de irtibatı koparmadığını ifade etmek mümkündür.

Savaş sırasında Saddam Hüseyin'in İsrail'i hedef alan scud füzesi saldırısı, İsrail kentlerinde ciddi bir hasara yol açmasa da, İsrail şehirlerinin de vurulabileceği algısını tüm dünyaya ve doğal olarak da Orta Doğu'ya göstermiştir. Bu durum, İsrail'in de tehdit algısını bu doğrultuda oluşturmasına neden olmuştur. Buna göre, İsrail doğusundan tehdit algısında Irak'a öncelik vermiş ve Irak konusunda BM yaptırımlarını destekleme kararı almıştır. İsrail bu dönemde Kürtlerle tekrar iletişime geçerek, Irak rejimini zayıflatma stratejisine devam etmiştir (Erdemli, 2000: 228).

İsrail'in Körfez Savaşı sonrasında Irak'ın kuzeyinde etkinliğini artıran ve giderek özerk yapıya bürünen Kürtlere yaklaşımı geçmişten gelen ilişkilerin de bir sonucu olarak sıcaaktır. Bunda Körfez Savaşı sonrasında Saddam Hüseyin rejiminin zayıflamış da olsa varlığını sürdürmesi ve İsrail'e yönelik tehditlerine devam etmesi etkili olmuştur.

Bünyesinde Kürt nüfusu barındıran İran ve Suriye, kurulabilecek bir Kürt Devleti ile uzun süre meşgul olacağından İsrail'in Orta Doğu politikalarında daha rahat hareket etmesi söz konusu olabilecekti. Bu durum İsrail'in Suriye ve İran'dan tehdit algısını da bir süreliğine azaltacaktı. Bununla birlikte bu durum en çok Türkiye'de rahatsızlık yaratmıştır.

İsrail-Türkiye arasındaki işbirliğin çeşitli faktörlerin etkisi ile arttığını ifade etmek mümkündür. Buna göre 1990'larda gerek Suriye, gerekse İran'ın PKK terör örgütüne destek vermesi, diğer taraftan da Yunanistan ve Suriye arasında gerçekleştirilen askeri işbirliği antlaşması, Türkiye'nin batılı ülkeler, özellikle de AB ülkelerinden silah satın almada yaşadığı zorluklar; Türkiye'de tedirginlik yaratmış ve kendine karşı oluşan bu güç birliğine karşı denge oluşturmak amacıyla İsrail'le yakınlaşma gerçekleşmiştir. Bu yakınlaşma doğrultusunda, özellikle askeri alanda işbirliği antlaşmaları imzalanmış ve İsrail'le Türkiye arasında yakın stratejik işbirliği oluşturulmuştur (Tür, 2009: 23).

Bu doğrultuda iki ülke arasındaki yakınlaşma çerçevesinde, İsraili pilotların Türkiye'de eğitim görmesi antlaşması imzalanmış, Türk Silahlı Kuvvetlerinin silah ve malzeme temininde İsraili firmalar öne çıkmaya başlamış, İsrail'den Türkiye'ye yapılan teknolojik yatırımlar artmış ve Akdeniz'de ortaklaşa askeri tatbikatlar gerçekleştirilmiştir. Türkiye-İsrail yakınlaşmasında diğer bir önemli faktör de, İsrail ile Filistin Yönetimi arasındaki barış görüşmelerinin Oslo süreci ile birlikte hız kazanmasıdır (Oğuzlu, 2009: 15). Aynı şekilde İsrail-Suriye arasında 1995-1996 yılları arasında gerçekleştirilen barış görüşmeleri de İsrail ve Araplar arasındaki buzların erimeye başladığına işaret etmektedir (Bengio, 2009: 123). Zira bu sayede Türkiye, Arap ülkeleri ile ilişkileri gerginleştirmeden İsrail'le işbirliği yapma fırsatı elde etmiştir.

Terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'ın önce Suriye'den çıkarılması ardından yakalanması ile birlikte, Türkiye'nin güney komşuları ile yaşadığı sorunlarda azalma meydana gelmiştir. Bu doğrultuda konjonktürel olarak Türkiye ve Müslüman ülkeler yakınlaşırken; İsrail'le ilişkiler, önceki dönemki kadar yakın biçimde sürdürülememiş, yakın stratejik ortaklıktan ortak dengeli ilişkiye geçiş söz konusu olmuştur (Tür, 2009: 23).

Türkiye, PKK terör örgütü ile uzun süredir mücadele etmiş ve Körfez Savaşı ve sonrasındaki süreçte, ülke içinde PKK eylemlerinde artış yaşanmıştır. Irak'ın kuzeyinde yaşanan otorite boşluğu ve bölgenin coğrafi yapısı sebebiyle, teröristler bu bölgede rahatlıkla barınma ve eğitim yapma fırsatı elde etmiştir. Irak'ın kuzeyinde kurulabilecek bir Kürt devleti fikri doğal olarak, Türkiye'de rahatsızlık yaratmıştır. Böyle bir devlete İsrail tarafından destek verilmesi durumunda, Türkiye-İsrail ilişkileri daha da zarar görecekti.

Irak parçalandığında kuzeydeki Kürtler gibi güneyde de Şiiler ayrı bir devlet kurabilecekti. Bu durumda, yoğun tehdit algıladığı İran'la ittifak yapabilecek olan Iraklı Şiiler, İsrail için ayrı bir tehdit kaynağı olabilecekti.

Bu gerekçelerle İsrail'in, 1. Körfez Savaşı sonrasındaki süreçte Kürtlerle olan iletişimini sürdürdüğü ancak Irak'ın kuzeyinde bir Kürt devleti kurulmasına resmi olarak destek vermekten çekindiğini ifade etmek mümkündür.

İsrail, Saddam Hüseyin'den yoğun bir tehdit algılasa ve Irak'ın askeri ve kitle imha silahlarına sahip olmasından endişe duysa da Saddam Hüseyin rejiminin Körfez Savaşı'nın hemen sonrasında devrilmesini istemediği ortadadır. Irak'ta faaliyetlerini yürüten diğer güçler de Saddam Hüseyin'in hemen devrilmesini de istememiştir. Zira o dönemde, Saddam Hüseyin Irak'ın toprak bütünlüğünü sağlayabilen bir güç ve İran'a karşı bir denge unsurudur. Hem İsrail'in hem de ABD'nin zayıf ve kontrol altında tutulabilecek bir Irak'ı kabul edilebilir gördüğünü ifade etmek mümkündür.

Körfez Savaşı sonrasında Barzani ve Talabani, İsrail'le doğrudan olmasa da dolaylı yollarla diyalog kurmuştur. Körfez Savaşı sonrasında Amerikan

güdümlü Çekiç Güç operasyonu ile Kürtlerin özerliği yönünde önemli bir adım gerçekleşmişti.³ İsrail, Saddam Hüseyin'in uluslararası baskılara karşın, kitle imha silahlarına sahip olduğunu ve ilerde de bunu kullanabileceğini düşünmüş ve Körfez Savaşı sonrasında, Irak'a yönelik ambargoların kaldırılmasına karşı çıkmıştı. Bu şartlar dahilinde, İsrail'in bağımsız bir Kürt Devletinden ziyade özerk bir Kürt devletini desteklediği söylenebilecektir (Baram, 1996: 152-154). Kaldı ki Saddam Hüseyin Yönetimindeki Irak, Kürtler ve İsrail arasındaki iletişime de uygun ortamı sağlamaktaydı. Bu sayede İsrail, Orta Doğu politikalarında Kürtleri dilediği doğrultuda kullanabilecekti. İsrail'in Körfez Savaşı sonrasındaki politikası, Kürtleri olabildiğince özerkleştirerek Irak merkezi yönetiminden bağımsızlaştırmak ve stratejik bir ittifakla Irak'ın kuzeyinde İsrail yanlısı bir yapı elde etmektir. Bu durum Irak parçalanmadan ve güneyde İsrail aleyhtarı Şii Devleti kurulmadan ancak var olan yönetimin korunması ile gerçekleştirilebilirdi.

Iraklı Kürtlerin 2003 Irak Savaşında da önemli rol oynadığını ifade etmek mümkündür. Savaş süresince ABD'ye önemli istihbarat sağladıkları gibi, savaş sonrasında kurulan Irak hükümetinde de KYB Lideri Celal Talabani, devlet Başkanlığını üstlenmiştir. Aynı şekilde Irak'ın kuzeyinde Mesut Barzani'nin liderliğinde bir bölgesel yönetim oluşturulması söz konusu olmuştur. Kuşkusuz bu süreçte ABD ve İsrail, Kürtlere destek çıkmış, sürecin bu şekilde ilerlemesinde pay sahibi olmuştur.

İsrail halen, firma ve örgütler vasıtasıyla, yarı-resmi olarak ve fakat sürekli biçimde Irak'ın kuzeyindeki Kürt nüfusun yaşadığı bölgelerde, askeri ve siyasi ağırlığını hissettirmekte ve bölgede faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu faaliyetler içinde çok yoğun ve pahalı yatırımlar da yer almaktadır (Minasian, 2007: 27).

İsrail ilk defa 2014 yılında Başbakan Benyamin Netanyahu'nun yaptığı bir açıklama ile "Kuzey Irak'ta kurulacak olan bağımsız bir Kürt devletini desteklediğini" açıklamıştır. Netanyahu, "Orta Doğu'daki ılımlı güçler arasında daha geniş bir ittifakın parçası olarak bağımsız bir Kürdistan devletinin kurulması" çağrısı yapmıştır (BBC İnternet Sitesi (web), 2014)

2017 yılı içinde de dönemin Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani "Bağımsızlık Referandumu düzenleyeceklerini" açıklamıştır (Haberler.com İnternet Sitesi, 2017). Bölge ülkelerinin ve özellikle de Türkiye'nin tepkilerine rağmen gerçekleştirilen Referandum sırasında da İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu, "Tel Aviv'in bağımsız Kürt devletinin kurulmasını desteklediğini" ifade etmiştir (DW İnternet Sitesi, 2017) .

³ İkinci Körfez Savaşı'ndaki ABD Politikaları için bkz. Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, Bölüm adı: (İkinci Körfez Savaşı ve Kolektif Güvenlik Bağlamında Bush Doktrini'nin Değerlendirilmesi) (2015)., TERZİ, Mahir. Sinopsis Yayınları, Editör: Yenal, Serkan; Terzi, Mahir, Basım sayısı:1, ss. 253-295,

Netanyahu böylelikle Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) yapacağı bağımsızlık referandumuna resmen destek veren ilk lider olmuştur.

Sonuç

Yahudiler tarihi açıdan Kürtlerle yakın ilişki içindedir. Göçler vasıtasıyla Iraklı Kürtler ve Yahudiler uzun süre yan yana yaşamış, birbirlerinin kültürlerini etkilemişlerdir.

Osmanlı sonrasında, Yahudilerin bir İsrail devleti kurma stratejisinde Kürtler önemli yer tutmuştur. İsrail Devletinin Kurulması sonrasında da İsrail'in Arap olmayan ülkeler ve topluluklarla iyi ilişkiler geliştirmeyi içeren "Çevre Stratejisi" çerçevesinde Iraklı Kürtlerle de ilişkiler geliştirilmiştir.

İsrail'in önemli tehdit olarak gördüğü Irak'a karşı geliştirdiği politikalarda Iraklı Kürtler önemli bir müttefik olarak görülmüştür. Bölgede kurulabilecek bir Kürt Devleti bölge devletlerini uzun süre meşgul edecek ve İsrail kendi politikalarını rahatlıkla uygulayabilecektir. İsrail bu durumu resmi açıklamalarla da ortaya koymuştur. En son Irak'ın kuzeyinde gerçekleştirilen bağımsızlık referandumunu açıkça desteklemiştir.

Irak Kürtleri ve İsrail'in ilişkilerinin yakın gelecekte de konjonktüre bağlı olarak olumlu bir çizgide gerçekleşmesi muhtemeldir. Bu doğrultuda bölge ülkeleri ile birlikte Türkiye'nin politikaları, bu siyasetin olumsuz etkilerini dengeleyebilecektir.

Kaynakça

Baram. Amatzia. "İsrail ve Irak'taki Kürt Sorunu". *Avrasya Dosyası*. Cilt I. Sayı 4. İlkbahar 1996.

BBC İnternet Sitesi,
<https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/06/140629_netanyahu_kurdistan_cagri>, 05.07.2018

Bengio, Ofra. *Türkiye-İsrail: Hayalet İttifaktan Stratejik İşbirliğine*. Çev. Filiz Kaynak Dişkaya. Erguvan Yayınevi. İstanbul.2009

Bölme, Selin M. *İsrail'in Kuzey Irak Politikası ve Türkiye* .01.03.2008.
<<http://www.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=12019&q=israil-in-kuzey-irak-politikasi-ve-turkiye>>, 12.01.2011.

Brauer, Erich. (Ed.) *The Jews of Kurdistan*. PATAI, Raphael. Wayne State University Press.Michigan/ABD.1993

Cooley, John. K. *"An Alliance Against Babylon The U.S., Israel, and Iraq"*. Pluto Press. London. 2005

DW İnternet Sitesi

<https://www.dw.com/tr/netanyahudan-ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1z-k%C3%BCrt-devletine-destek/a-40493438>, Erişim Tarihi: 05.07.2018

Erdemli, Özgür. "İsrail'in Irak Politikasına Bir Bakış". *Avrasya Dosyası*. Cilt 6.Sayı 3. Sonbahar 2000.ss.219-233

Eroğlu, Cevat. *İsrail'in Beka Stratejisi ve Kürtler*." Sayfa Yayınları İstanbul. Aralık 2003.

Farrell, Stephen. "Baghdad Jews Have Become a Fearful Few". New York Times. 01 Haziran 2008.

<http://www.nytimes.com/2008/06/01/world/middleeast/01babylon.html?pa_gewanted=2&_r=4&sq=baghdad%20jews%20have%20become%20a%20fearful%20few&st=cse&scp=1>, 12.01.2011.

Haberler.com İnternet Sitesi

<https://www.haberler.com/barzani-den-bagimsizlik-referandumu-aciklamasi-9440523-haber/>, 05.07.2018

Kurubaş, Erol. (der.) *Irak Kürt Hareketi: İç Çekişme-Dış destek-Ayaklanma*.

Minasian, Serdey. "The Israeli Kurdish Relations".21-st CENTURY», № 1, 2007

Oğuzlu, H. Tarık. "Türkiye-İsrail İlişkilerinin Değişen Dinamikleri", *Ortadoğu Analiz*, Nisan 2009, Cilt 1, Sayı 4, ss.14-21

Özdağ, Ümit. "İsrail'in Kuzey Irak Politikası". *Avrasya Dosyası*. Cilt 5. Sayı 1.İlkbahar 1999.ss.224-232

Özdağ, Ümit. LAÇİNER, Sedat. ERKMEN, Serhat. "Irak Krizi (2002-2003)". ASAM Yayınları. Ankara, 2003.ss.21-43

Rejwan, Nissim." *The Last Jews in Baghdad: Remembering a Lost Homeland*". University of Texas. Austin. ABD.2004

Rollins Üniversitesi Resmi İnternet Sitesi. "Ethnicity Chart".

<<http://web.rollins.edu/~jsiry/ethnicityChart.html>>, 07.01.2011.

Terzi, Mahir, "İkinci Körfez Savaşı ve Kolektif Güvenlik Bağlamında Bush Doktrini'nin Değerlendirilmesi" (Ed.) Yenal, Serkan; Terzi, Mahir, " Uluslararası Güvenlik ve Terörizm", Sinopsis Yayınları, Ankara, 2015, ss. 253-295,

Tür, Özlem. "Türkiye İsrail İlişkileri: Yakın İşbirliğinden Gerilime". *Ortadoğu Analiz*. Cilt 1.Sayı 4.2009.ss.22-29

Üstel, Aziz. "Hedef Ülke Türkiye (1) İsrail'in Kürt Kartı", <http://www.star.com.tr/yazar/hedef-ulke-turkiye-i-israilin-kurt-karti-yazi-1056428/>, 05.07.2018